

תוכן העניינים

1. מבוא	7-2
1.1 סקירת ספרות ומתודולוגיה.....	5-4
1.2 חוק איסור המשקאות (חוק היובש).....	8-6
2. חוק היובש והמאפיה הסיציליאנית.....	15-9
3. חוק היובש והפשע היהודי.....	21-16
4. קווים לדמותו של הגנגסטר היהודי: השוואה עם המאפיונר האיטלקי	27-22
5. מסקנות וסיכום.....	31-28
רשימה ביבליוגרפית.....	34-32

1. מבוא

חוק איסור המשקאות, שנכנס לתוקף בשנת 1919 היה אירוע מכונן מבחינה היסטורית בתולדותיה של ארצות הברית בכלל ושל המהגרים היהודיים בפרט. התקופה הידועה בשם "תקופת היובש", בין 1919 ו-1930, בה נאסר על תושבי ארצות הברית כולה לצרוך אלכוהול הייתה גם התקופה בה עוצב הפשע המאורגן בארצות הברית וקיבל את המתכונת המוכרת לנו כיום, מה שקרוי באופן כוללני "מאפיה". תהליך זה, של התגבשות הפשע המאורגן, התרחש בגלל חוק היובש ולא במעט הודות לפושעים יהודים בכירים שהגיעו לניו יורק לאחר מלחמת העולם הראשונה והשתלבו בתשתית הקיימת של הפשע המאורגן שהוקמה על ידי מהגרים שהגיעו מסיציליה בסוף המאה ה-19.

ההתמודדות של עברייני ארצות הברית של אמריקה עם חוק היובש הייתה למעשה ניצול הזדמנות בלתי חוזרת ששדרגה את הפשע המאורגן בארצות הברית, ואת הפשע המאורגן בכלל, והגדירה אותו מחדש כארגון עסקי, בעל כללים קבועים והיררכיה ניהולית ברורה באופן שנותן רלוונטי עד ימינו אלה. שאלת המחקר המרכזית של עבודה זו היא: עד כמה כנופיות הפשע היהודיות בארצות הברית פעלו בדומה לכנופיות הפשע של המאפיה האיטלקית בהתמודדותן עם חוק איסור צריכת המשקאות החריפים בין השנים 1919-1930. שאלה משנית היא כיצד עיצב חוק זה, להלן "חוק היובש", את דמותו של הגנגסטר היהודי ומה היו תכונותיו הייחודיות.

מקומם של הפושעים היהודים שפעלו בתקופת היובש ולאחריה, היה מרכזי ושיחק תפקיד בעיצוב תבניות הפעולה המכוננות, חשוב ומהותי לא פחות ממקומם של הפושעים הסיציליאניים שהביאו עמם מאיטליה את תרבות הפשע המשפחתי של המאפיה. בשונה מהמקובל לחשוב, שלטו כנופיות הפשע היהודיות, בשיתוף ובסימביוזה עם אלה שמוצאן היה מסיציליה, מאירלנד ומפולין על הפשע לסוגיו, בדגש על תחומי פשע חדשים שנוצרו כתוצאה מחוק היובש בתקופה הנדונה בניו יורק, דטרויט, בוסטון, קליבלנד, לוס אנג'לס וניו ארק. עוד בשונה מהמקובל לחשוב לגבי עבריינים יהודיים, לפנינו פושעים שאינם עברייני צווארון לבן אלא כאלה שלא בחלו מללכלך את ידיהם בסחיטה וגביית דמי חסות, סחר בסמים, ייצור, יבוא ומסחר לא חוקי באלכוהול ובסמים נרקוטיים.¹

הגנגסטרים היהודיים מהווים גלריית טיפוסים צבעונית ומרתקת, כולם בני מהגרים ממזרח אירופה, ומהם שממש עלו לגדולה ב-"גולדענע מדינע" (ארץ הזהב באידיש-שם מקובל לארצות הברית בקרב המהגרים היהודיים ממזרח אירופה), עד כדי ניהול שיח ניהולי עם שליטי הארץ ואילי ההון - כמו מאיר לנסקי המפורסם. כדי לחקור את התמודדותן של הכנופיות היהודיות עם חוק איסור המשקאות ובהיבנותן ממנו, נעמוד על הדומה והשונה ביניהן לבין המאפיה הסיציליאנית שפעלה באותה זירה ובאותה תקופה ונראה כיצד עוצבה דמותו של הגנגסטר היהודי על תכונותיה הייחודיות בנסיבות אלה תחת השפעתו של חוק היובש, על ידי היחסים האינטראקטיביים שנוצרו בין שני ארגוני הפשע.² זאת נעשה על ידי שימוש בספרות היסטורית וחברתית כמו גם במקורות שאינם אקדמיים.

העבודה בנויה מפרקים תיאורטיים שכוללים את ההקשר היסטורי והחברתי הרלוונטי: לאחר המבוא ובו סיקרת ספרות, שיטת העבודה ותת פרק אודות חוק היובש, נסקור בפרק הראשון של העבודה את השפעתו של חוק היובש על המאפיה הסיציליאנית. בפרק השני, נבדוק את השפעתו של חוק היובש על ארגוני הפשע

¹ רוברט א. רוקאווי, "עלייתו ונפילתו של הגנגסטר היהודי", *זמנים, רבעון להיסטוריה*, 4 (קיץ 1980) 82-84.

² שם.

1.1 סקירת ספרות ומתודולוגיה

לצורך מענה על שאלות המחקר כאמור אנו משתמשים בשני סוגי מקורות: א. מקורות ראשוניים כמו מסמכים, ראיונות, סיפורים, צילומים, סרטים תיעודיים. המרכזי שבהם הוא אתר *La Mafia* שמכיל הרבה מאד כתבות, תמונות, מודעות ומסמכים. ב. מקורות מחקריים שעיקרם ספרות אקדמית בעברית ובאנגלית שנכתבה אודות הפשע המאורגן בכלל והיהודי בפרט בתקופה הנדונה. יצוין כי מרבית הספרות המחקרית היא די חדשה באופן יחסי לזמן האמת של ההתרחשויות, משנות ה-80 של המאה העשרים ואילך, כיון שהנושא לא נחקר באופן אקדמי עד למחציתה השנייה של המאה העשרים, עת מאפיונים מפורסמים כיכבו במדורי הרכילות של התקשורת האמריקנית ובמדיה ומשכו אליהם את תשומת ליבו של הציבור האמריקני ובעקבותיו את זו של הקולנוע ולבסוף משכו גם את עיניה של האקדמיה.

חוקר ישראלי מרכזי בנושא הוא פרופ. אמריטוס רוברט א. רוקאווי מאוניברסיטת תל-אביב שכתב כמה וכמה חיבורים אקדמיים העוסקים במאפיה היהודית ובנושאים הנגזרים ממנה.³ כמו כן אנו מסתמכים על ספרות העוסקת בהיסטוריה של ארצות הברית בכלל ובתולדת יהודיה בפרט, כמו למשל ספרה של חסיה דיינר שהוא תיעוד מקיף של תולדות יהדות ארצות הברית או מאמרה של רחל רובין שדן בזהות היהודית ובתחושת השייכות של הגנגסטר היהודי. המחקר האקדמי של תופעות הפשע היהודי בתקופת היובש מקדיש בשנים האחרונות תשומת לב לתופעה וחוקר אותה גם מבחינה סוציולוגית.⁴

כך למשל, החוקרת וונדי ברגאופן (Wendy H. Bergoffen) רואה בהופעה של גנגסטרים בתרבות הפופולרית של ארצות הברית תהליך בו הפכו הגנגסטרים היהודים למיתוס המסמל את התערותם של המוני המהגרים היהודים, העניים, בעלי המקצועות ה"יהודיים" בארצות הברית ואת הפיכתם לאמריקאים, מבלי לנטוש את יהדותם. הגנגסטרים היהודיים היו לדעתה בדיוק מה שהיה נחוץ לשם "גאולתם" של היהודים מן הגטו.⁵

גם חוקרים אחרים התייחסו להתערותם של המהגרים היהודים בחברה הגויית ובמעמדם החברתי של הגנגסטרים בקהילה ומחוצה לה, ובחנו את התופעה מהיבטים שונים, כמו למשל אהרון וולט (Aaron Welt) שחקר את השתלטות ארגוני הפשע היהודיים על המסחר בבשר כשר וביין כשר. עוד נעשה שימוש במאמרים אקדמיים שעוסקים בנושאים נקודתיים רלוונטיים כדי להסיק מהם על ההתמודדות עם חוק היובש, כמו למשל מחקרים סוציולוגיים אודות התהליכים החברתיים שיצרה חברת המהגרים בדגש על הפשע המאורגן, ועל היחסים בין הגנגסטרים לבין משפחותיהם.⁶

³ "American", Robert Rockaway, "Hoodlum Hero: The Jewish Gangster as Defender of His People, 1919–1943", *Jewish History* (1994): 215–235.

רוברט א. רוקאווי, "עלייתו ונפילתו של הגנגסטר היהודי", *זמנים*, רבעון להיסטוריה, (קיץ 1980): 82–89.
⁴ חסיה ר. דיינר, *יהודי ארצות הברית 1654–2000*. באר שבע: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון, 2015.

⁵ Wendy H. Bergoffen, "Guardians, Millionaires, and Fearless Fighters: Transforming Jewish Gangsters into a Usable Past." *Shofar* (Spring 2007): 105.

⁶ Aaron Welt, "Butchers, Bakers, and Jewish Strong-Arm Men: Organized Crime in the Kosher Food Trades During the Age of Mass Jewish Migration, 1900–1917." *Journal of American Ethnic History* (Winter 2021): 92.